

Мирослав САВЧИН

*доктор психологічних наук, професор, Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка, м. Дрогобич, Україна*

**МЕТАМЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ДЕЯКИХ ПРОБЛЕМ
УКРАЇНСЬКОЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ НАУКИ ТА ПСИХОЛОГІЧНОЇ
ПРАКТИКИ**

Методологічний аналіз показує, що у процесі дослідження психологічних проблем неможливо зберігати чисту «неупередженість», але одночасно ученому-психологу слід встановити зв'язок між усією реальністю та академічним предметом психології. Це важливо тому, що метафізичні та епістемологічні припущення, теолого-філософські напрацювання формують нанаметоди і способи наукової діяльності у сфері психології.

Методологія має постійно спрямовувати психологію на цілісне вивчення реальної природи внутрішнього світу людини, виявляти головні, а не периферійні тенденції, зміни та аналізувати, насамперед, а не тільки акцентуацію, на відхилення чи патологію але й здоровий розвиток особистості, а також чинники та соціально-психологічні механізми, які зумовлюють ці процеси, забезпечити цілісний розгляд природи психіки та особистості [1- 4]. Якраз психологічна реальність визначає методологію і спосіб пізнання, а не навпаки, способи пізнання визначають, що є реальністю і що слід вважати знанням. Навпаки, часто у сучасній психології методологія розглядається незалежно від реальності, більш того вважається, що з допомогою методологічного інструментарію можна створювати нову психологічну реальність. Постає питання чи така, штучно створена реальність буде природовідповідною – відповідати уявленням про здорову психіку та особистість.

Методологічний аналіз показує, що у XX ст. у психології сталася спрямована редукція уявлення про внутрішній світ людини, коли непомітно для дослідників під впливом позитивістської парадигми природничих наук психологи знехтували духовною складовою цього світу. Це призвело до того у своїй більшості психологи амбівалентно ставляться до проблеми духовності

особистості, а часом навіть заперечують реальність її духовного начала. Так, у аксеології особистості не враховуються найвищі цінності особистості та її життя – духовні, а якщо й враховуються, то зводяться до загальнолюдських цінностей. Сама наука психологія непомітно редукувала свій предмет з науки про душу до науки про психіку, коли з нього були виключені духовні та моральні начала внутрішнього світу.

Психіка (та особистість) людини зумовлена не тільки соціальним (соціально-психологічним), соматичним (тілесність) чинниками, а й самоактивністю, коли вона сама впливає на себе, на власну психіку та особистість (саморегуляція, самовпливами, самоактивність, самосуб'єктні впливи). Сформульована на рубежі XX і XXI ст. духовна парадигма психології [1; 5] лише починає усвідомлюватися психологами, а найчастіше проявляється тотальний спротив на рівні методології, теорії, прикладного знання та на формулювання конкретних практичних рекомендацій.

У психології надто перебільшено акцентується увага на індивідуальності особистості та одночасно недостатньо звертається увага на спільнісному (духовні та моральні цінності), що є фундаментом здорової індивідуальності особистості, здорових міжособистісних стосунків та міжособистісної взаємодії, здорової соцієнтальної психіки загалом. Наші монографічні дослідження також показують, що фундаментальним критерієм істинності психологічної концепції конкретного автора є його спосіб життя, бо психологія є тією та наукою, в якій автор та його послідовники конкретних концепцій реалізують та верифікують їх у власному стилі життєдіяльності.

Вирішення зазначених проблем психології вимагає метаметодологування як найвищого рівня розмірковування про смисл пізнання людини та світу, системи феноменів чи окремих явища, що стосуються людини та її життя, про методи пошуку, значення, сенс і сфери застосування здобутого знання [3-5]. Зокрема, це має спонукати вчених відмовитися від дослідницької позиції зовнішнього («об'єктивного») спостерігача, усвідомити обмеженість певних

теоретичних концепцій та рефлексувати неадекватність методологічних підходів та дефіцит знання як науково-пізнавальну проблему психології особистості.

За метаметодологічного підходу пріоритет ставиться на онтологію особистості, причому, на здорову і щасливу, не просто фіксування фактів, опустивши деякі метафакти, наприклад, про наявність духовного начала у внутрішньому світі особистості. Міркуючи метаметодологічно, дослідник гармонізує (з'єднує) індивідуальне професійне мислення та професійний досвід з власною життєдіяльністю, реальною соціальністю та духовним виміром життя людини. Така методологічна рефлексія, зокрема, орієнтує вченого-психолога, наприклад, на духовну парадигму та нове науково-психологічне уявлення, а також перетворення, конструювання та розвиток методів і структури взаємопроникнення його професійного мислення та пізнавальної діяльності через включення саморефлексії (які завдання постають; що я фактично розв'язую; чи так це я роблю; який я одержую результат; наскільки він відповідає поставленій меті), критично оцінити свої погляди та усталену практику, з'ясувати, що залежить від нього як дослідника, а що ні, а що від конкретних та широких обставин. Конкретно мислєдіяльність вченого передбачає володіння ним автентичним ідеалом розвиненої особистості на різних вікових періодах, здорової онтології (буттєвості), духовної складової життя людини, коли духовне розглядається невіддільно від універсального, соціального, психологічного і природнього.

Зауважимо, що на метаметодологічний рівень аналізу дослідник повинен проявити сміливість та рішучість, щоб відмовитися від культивованої наукової традиції, якщо вона не відповідає онтології. Предметом його рефлексування має бути не тільки мислення (процес пізнання), але й прогностична діяльність із застосування виявлених ним знань на практиці та уявлень про очікувані результати, що стосуються прогресивного розвитку особистості, різних типів спільнот суспільства та цивілізації загалом.

Застосування метаметодологічного аналізу дозволяє виявити ще не достатньо ідентифіковані тенденції розвитку психології [4; 6]. Так, з'ясувалося,

що в історичному аспекті персонологи «дружно та активно дрейфують» з проблеми до проблеми, наприклад, від з'ясування сутності особистості до виявлення її психологічної структури, системи детермінації, від проблеми розвитку особистості до проблеми здоров'я чи нездоров'я, від суб'єктності, адаптивності і проактивності, з'ясування особистісних меж, а в останній час до ресурсності. У цьому історичному поступі проявляється не цілком конструктивна тенденція, коли в розв'язанні наступної проблеми не достатньо враховуються досягнення у розв'язанні попередньої.

Також, з'ясувалося, що поза увагою дослідників виявилися умови, чинники та механізми становлення здорової особистості. Окрім того, дослідники не завжди аналізують становлення автентичної моральності та автентичної духовності особистості. Ми маємо скористатися досвідом хорватських психотерапевтів, які запропонували агіотерапію як варіант вирішення проблеми подолання наслідків війни. Українські психологи мають навчитися працювати з новим та відповідально та обережно діяти на випередження

Отже, завдяки метаметодологічному підходові психології вдається вийти за межі «над» і «збоку» та ідентифікувати деякі важливі проблеми. Такий вихід дослідників за межі «чотирьох стін» (вихід у світ), подолання своєрідної «теранії» існуючого психологічного знання і подолання наукової бюрократії (відмова від обмежень традиційних схем аналізу проблем), зростання долі знання, «яке знає себе» (епістемологічна рефлексія), тобто знає для чого використовується, посилить значущість отриманих відомостей для прогресивного розвитку не тільки окремих особистостей, груп та спільнот, українського суспільства та проблем цивілізації загалом. У повоєнний час вчений-гуманітарій не може собі вільно розмірковувати на будь-яку проблематику без орієнтації на конкретні проблеми українського суспільства.

Видається, що українська психологічна наука має запропонувати соціальній практиці живе психологічне знання, яке має: а) об'єктивне значення (цілісно описує реальну онтологію внутрішнього світу людини та соцієнтальну психологічну реальність); б) особистісний смисл для користувача цього знання,

бо орієнтує на здорову психіку (особистість) та здоровий стиль життя, а його застосування дає позитивний результат – конструктивний розвиток та особисте щастя; в) його можна технологізувати (є придатним для застосування); г) воно гарантовано забезпечує позитивно-конструктивний результат (зміцнює і розвиває психічне та психологічне здоров'я людини та спрямоване на розв'язання проблем відбудови українського суспільства, зумовлених війною.

ЛІТЕРАТУРА

1. Савчин М.В. Духовна парадигма психології: монографія /Мирослав Савчин. – К.: Академвидав, 2013. 224 с.
2. Савчин М.В. Здоров'я людини: духовний, особистісний і тілесний виміри: монографія. Дрогобич: ПП «Посвіт», 2019. 232 с.
3. Савчин М.В. Психологічна практика: орієнтація на духовну парадигму. Moderní aspekty vědy: XXIII. Díl mezinárodní kolektivní monografie / Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o. Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., 2022. – С. 116 – 128.
4. Савчин М.В. Розвиток психологічної науки: християнська перспектива / Moderní aspekty vědy: XXII. Díl mezinárodní kolektivní monografie / Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o. Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., 2022. str. 550. С. 333 – 344.
5. Савчин М.В. Психологія: редукція від науки про душу до науки про психіку. Moderní aspekty vědy: XXI. Díl mezinárodní kolektivní monografie / Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o.. Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., 2022. С. 219 – 230.
6. Савчин М.В. Завдання української психологічної науки у повоєнний період. Moderní aspekty vědy: XX. Díl mezinárodní kolektivní monografie / Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o.. Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., 2022. С. 337 – 352.
7. Савчин М.В. Розвиток вікової психології: метаметодологічний аналіз проблеми / Moderní aspekty vědy: XXX. Díl mezinárodní kolektivní monografie /

Мирослав ПРОХАЗКА

доктор філософії, доцент, Південночеський університет у Чеських

Будейовицях, м. Чеські Будейовиці, Чеська Республіка

НАВЧАННЯ РОМСЬКИХ УЧНІВ У ЧЕСЬКИХ ПОЧАТКОВИХ ШКОЛАХ

Досягнення вищої освіти є ключовим у процесі емансипації кожної людини, а не лише ромського учня. Для кожної особистості отримання відповідної кваліфікації являє собою простір для повноцінної інтеграції в суспільство, сприяє її професійному та особистісному зростанню та дає можливість повноцінної участі в громадському та політичному житті. Це завдання розвитку є передусім завданням школи. Поточна ситуація в Чеській Республіці свідчить про зростання цілої низки проблемних аспектів, які свідчать про те, що забезпечити рівний доступ до освіти в повній мірі не вдається. До прикладу, реформа чеської шкільної програми не зупинила зниження успішності учнів у сфері математичної та природничої грамотності (ČŠI, 2018a). Залежно від регіонального розподілу шкіл спостерігається загальне погіршення якості освіти (ČŠI, 2018b). Дослідження також показують, що доступність якісної освіти залежить від соціального статусу сім'ї (Prokop & Dvořák, 2019). Тим не менш, збереження рівного доступу до освіти та надання всім дітям шансу на успіх є завданням усієї системи освіти. Однак становище меншин все ще є невідповідним для досягнення рівності. Про це свідчать декілька обставин, про які коротко йдеться в цьому дописі.

Освіта та роми в Чеській Республіці

Одним з цільових напрямів реформи чеських шкіл (Strategie vzdělávací politiky České republiky do r. 2030+, Fryč et al., 2020) є досягнення рівних можливостей для всіх. Ромські меншини перш за все стосуються усунення загрозливого впливу залежності від доступності якісної освіти на соціоекономічному рівні сімей. Складні соціально-економічні та культурні умови